

28.2.2022

Kaupunginmuseon lausunto Östersundomin osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

HEL 2021-011485 T 10 03 02 00

Helsingin kaupungin asemakaavoituspalvelu on pyytänyt kaupunginmuseolta lausuntoa Östersundomin osayleiskaavan osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta. Museo tarkastelee hanketta kulttuuriympäristön ja maiseman sekä arkeologian vaalimisen näkökulmasta ja lausuu kantanaan seuraavaa.

Östersundomin alueelle laaditaan oikeusvaikutteinen yleiskaava ohjaamaan alueen maankäyttöä ja rakentamista sekä turvaamaan alueen luontoarvot. Östersundomin alueella ei ole tällä hetkellä voimassa olevaa yleiskaavaa, lukuunottamatta rakennuslain aikaisia oikeusvaikutettomia, pienialaisia ja vanhentuneita osayleiskaavoja. Helsinki, Vantaa ja Sipoo laativat Östersundomin alueelle kuntien yhteistä yleiskaavaa vuosina 2011-2018. Korkein hallinto-oikeus kumosi kaavan hyväksymispäätöksen 10.5.2021.

Östersundomin osayleiskaavan suunnittelualue on koko Östersundomin suurpiiri sekä osa Mustavuoren osa-alueesta, joka ei kuulunut Helsingin yleiskaavaan 2016.

Östersundomin osayleiskaavassa tärkeimmät ratkaistavat asiat ovat uuteen raideliikenneyhteyteen perustuva yhdyskuntarakenne sekä viher- ja virkistysverkoston vahvistaminen.

Osayleiskaavan tavoitteena on mahdollistaa alueella tulevaisuudessa monipuolinen asuminen sekä lisätä mm. pientaloasumisen mahdollisuuksia Helsingissä. Samalla huomioidaan olemassaolevat pientaloalueet ja niiden kehittämisen mahdollisuudet.

Suunnittelua ohjaa Östersundomin maakuntakaava, jossa uusi taajamarakenne on sidottu raideliikenneyhteyden toteuttamiseen. Valmisteluvaiheessa tutkitaan erilaisia vaihtoehtoja raideliikenneneratkaisun ja maankäytön osalta.

Helsingin kaupunginmuseon lausunto

Rakennettu ympäristö

Kaavoitusta ohjaavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet. Niiden tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden

28.2.2022

huomioiminen kaavoituksessa. Östersundomin osayleiskaavan laatimisen kannalta eräs olennaisimpia valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita on, että huolehditaan valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen arvojen turvaamisesta.

Valtakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristökohteita kaava-alueella ovat Östersundomin kartano, kappeli ja Björkuddenin huvila, jotka samalla sisältyvät maakunnallisesti arvokkaan Östersundomin kulttuurimaisemakokonaisuuteen.

Ottaen huomioon Östersundomin kulttuuriympäristön erityisen luonteen, tulee kaavan vaikutusten arviointia tarkastella kulttuurimaisemakokonaisuuden kartano- ja viljelymaiseman kokonaisvaltaisen kulttuuriympäristöarvojen turvaamisesta käsin. Tämän johdosta eräs kaava-suunnittelun lähtökohta tulee olla Östersundomin kulttuurimaisemakokonaisuuden tunnistaminen alueen identiteetin viitepisteinä.

OAS-selostuksessa todetaan, että olemassaolevat pientaloalueet ja niiden kehittämisen mahdollisuudet huomioidaan. Jotta tähän huomioimiseen päästäisiin, tulisi olla tarkemmin selvillä alueiden historiasta ja arvosta. Valitettavasti vuonna 2008 valmistunut Liitosalueen rakennettu kulttuuriympäristö-selvitys ei anna tähän kokonaisvaltaisia lähtökohtia. Selvitys perustuu Sipoon osalta vuoden 2006 Sipoon kunnan kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöselvitykseen. Tätä selvitystä ei ole koskaan saatettu loppuun, ja selvitys on asemakaavalähtöiseen tarkasteluun yleispiirteinen ja varsinkin sotien jälkeisen kulttuuriympäristön suhteen valitettavan aukkoinen.

Tämän johdosta alueen selvitysaineistoa tulee täydentää ja tarkentaa rakennusinventoinneilla Korsnäsin, Vikkullan, Kärrin, Ribbingön ja Kantarnäsin alueilla. Samalla inventointi olisi hyvä synkronisoida Karhusaaren pohjoisosan asemakaavan inventointiin.

Osayleiskaava-aineistossa tulee lisäksi ottaa huomioon Valtatie 7:n maakunnallisesti arvokas luonne, joka on todennettu Uudenmaan liiton julkaisussa E 132 – 2014; Tien päällä –Uudenmaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaat tiet ja reitit. Osayleiskaava-alueen halkova reitti on alueellisesti merkittävä, yksi ensimmäisistä pääkaupunkiseudun valtateistä, joka on säilyttänyt hyvin linjauksensa ja ympäristön kannalta Kehä III:lta miltei Porvoon keskustaasti.

Arkeologia

Östersundomin osayleiskaavan alueella sijaitsee tämänhetkisen tiedon valossa kolmisenkymmentä muinaisjäänösrekisteriin listattua muinaismuistolain rauhoittamaa kiinteää muinaisjäänöstä ja yksi muu

28.2.2022

kulttuuriperintökohde. Kohteet liittyvät esimerkiksi alueen varhaiseen asuttamiseen, hautauspuihin, puolustautumiseen ja merenkulkuun ja ajoittuvat aina kivikaudelta toiseen maailmansotaan. Kohteet painottuvat osayleiskaava-alueen eteläosaan siten, että Porvoonväylän pohjoispuolelta ei toistaiseksi tunneta kuin muutama arkeologinen kohde.

Kolmannes tunnetuista kohteista liittyy merkittävään Mustavuoren ensimmäisen maailmansodan aikaiseen tukikohtaan I, joka muodostaa valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY). Östersundomin kartanon RKY-alue pitää sisällään myös Östersundomin kartanon historiallisen ajan kylänpaikan. Useita historiallisen ajan asuinpaikkakohteita sisältyy Östersundomin kulttuurimaisema -nimiseen maakunnallisesti arvokkaaseen kulttuuriympäristöön. Arkeologisia kohteita sijaitsee myös luonnonsuojelualueella ja/tai Natura-alueella, mikä turvaa niiden säilyvyyttä.

Suunnittelualueen muinaisjäänneksiä on inventoitu eri vuosikymmenillä. Inventoinnilla tarkoitetaan järjestelmällistä, tieteellisin menetelmin tehtävää arkeologisten kohteiden etsimistä ja tarkastamista. E. W. Drake on inventoinut alueen muinaisjäänneksiä vuonna 1929. Sipoon kuntainventoinnin suoritti Lauri Pohjakallio vuonna 1971.

Vuonna 2007 Museovirasto on tehnyt inventointeja Sipoon kunnan yleiskaavoituksen tarpeisiin ja nämä tutkimukset käsittävät Östersundomin alueen. Satu Koivisto on tehnyt manneralueen esihistoriallisen ajan ja saariston esihistoriallisen sekä historiallisen ajan muinaisjäänneksen inventoinnit. Tämän lisäksi V.-P. Suhonen on 2007 laatinut Sipoon historiallisen ajan muinaisjäänneksen inventoinnin. Kun Museovirasto inventoi Helsingin alueen historiallisen ajan muinaisjäänneksen vuonna 2011, käsitti alue myös Östersundomin liitosalueen.

Mustavuoren ensimmäisen maailmansodan aikaisen tukikohdan linnoitteiden inventoinnit ovat tuoreimpia (Museovirasto/John Lagerstedtin tukikohdan linnoitteiden inventointi 2009 sekä Museovirasto/Lagerstedt & Laulumaa 2014 Helsingin yleiskaavoitusta varten tehty I MS linnoitusvyöhykkeen inventointiselvitys).

Suunnittelualueen arkeologista kulttuuriperintöä onkin tuotu kattavasti esille hankkeen tausta-aineistoon kuuluvissa selvityksissä Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys (2008) sekä Maisemaselvitys (2009) sen hetkisen tiedon valossa. Kohteiden sijainnit esitetään liitekartoilla pääasiassa pistemäisin paikkatiedoin.

Vuonna 2011 Museoviraston tekemän historiallisen ajan kylänpaikkojen inventoinnin tuloksena kaava-alueelta on määritelty muutama uusi ar-

28.2.2022

keologinen kohde. Lisäksi kaava-alueelle on merkitty kuusi mahdollista muinaisjäännöstä sekä yksi löytöpaikka.

Alueen arkeologisten selvitysten tilanne on siis varsin hyvä. Nykyään Museovirasto kuitenkin suosittaa, että kaava-alueen arkeologinen inventointi on päivitettävä mikäli aiemmista inventoinneista on kulunut yli 10 vuotta. Suositus johtuu siitä, että sekä arkeologisen inventoinnin menetelmät että käsitys arkeologisesta perinnöstä muuttuu ajan kuluessa. Näin ollen tulisi osayleiskaava-alueella (pois sulkien Mustavuoren linnoitealue) suorittaa eri periodit kattava yleisinventointi, jonka yhteydessä alueen tunnetut arkeologiset kohteet, mahdolliset muinaisjäännökset ja löytöpaikka tarkastetaan ja arvioidaan sekä etsitään uusia kohteita minimissään muuttuvan maankäytön alueilla. Inventoinnilla tuotetaan ajantasaista tietoa sekä vastuumuseon että kaavoituksen käyttöön kaava-alueella sijaitsevien arkeologisten kohteiden määrästä, sijainnista ja tyypeistä. Mahdollisia muinaisjäännöksiä ja irtolöytöpaikkoja ei merkitä kaavaan.

Alueen historiallista tiestöä esitellään yleispiirteisesti Rakennetun kulttuuriympäristön selvitys (2008) sekä Maisemaselvitys (2009) selvityksissä. Tutkimuspotentiaalin näkökulmasta erityisen kiinnostavia ovat pois käytöstä jääneet tienrauniot, mutta myös vanhat linjauksensa säilyttäneet ja käytössä olevat tiet, kuten selvityksissä mainittu Sotungintie. Inventoinnissa tulisikin kiinnittää erityistä huomiota alueen historiallisen tiestön säilyneisyyteen ja mahdolliseen suojelutarpeeseen.

Arkeologiset kohteet merkitään kaavaan kohdemerkinnöin tai aluemerkinnein, mikäli kaavan mittakaava sallii ja varustettuna asianmukaisilla kaavamääräyksillä. Laajat muinaisjäännösalueet voidaan merkitä aluemerkinneillä. Museovirasto suosittelee, että maankäytössä tulisi huomioida muinaisjäännösten ympäristön arvot ja välttää maiseman olennaista muuttamista. Lähtökohtaisesti muinaismuistolain suojamien kiinteiden muinaisjäännösten päälle ei tule osoittaa maankäyttöä. Näin turvataan se, että arkeologinen kulttuuriperintö eli ympäristön vanhin kerrostuma säilyisi muuttuvaan kaupunkirakenteeseen ja väestönkehitykseen liittyvistä muutoksista huolimatta.

Jos osayleiskaavassa osoitetaan muuttuvaa vesialueen käyttöä tai vesirakentamista inventoimattomalle alueelle, on syytä varautua huomioimaan vedenalaisen kulttuuriperinnön inventoinnin tarve. Vedenalaisen kulttuuriperinnön osalta alueen tutkimustarpeita arvioi Museovirasto ja siellä yhteyshenkilö on intendentti Maija Matikka.

Lisätiedot

Juha Vuorinen, tutkija, puhelin: 310 36940
juha.h.vuorinen(a)hel.fi

Helsingin kaupunki

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
Kulttuuripalvelukokonaisuus
Kaupunginmuseo
Kulttuuriperintöyksikkö
Kulttuuriympäristötiimi,
kulttuuriympäristöpäällikkö

Lausunto

5 (5)

28.2.2022

Johanna Björkman
ts. kulttuuriympäristöpäällikkö

Postiosoite
PL 17401
00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kulttuurijavapaa-aika@hel.fi

Käyntiosoite
Aleksanterinkatu 16
Helsinki 17

Puhelin
+358 9 310 1060
Faksi
+358 9 310 36664

Y-tunnus
0201256-6

Tilinro
fi0680001200062637
Alv.nro
fi02012566